

The Mediating Role of Spiritual Intelligence in the Relationship between Moral Disengagement and Addiction to Virtual Networks in High School Students of Ardabil

Adel Zahed-Bablan^{1*} , Morteza Javidpour² , Salim Kazemi² , Javad Hashemi³ , Azim Omidvar²

1- Department of Educational Sciences, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

2- Department of Educational Management, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

3- Applied Research Office of Ardabil Disciplinary Command, Institute of Disciplinary Sciences and Social Studies, Ardabil, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr. Adel Zahed-Bablan; Email: zahed@uma.ac.ir

Article Info

Received: Oct 10, 2020

Received in revised form:

Nov 14, 2020

Accepted: Dec 8, 2020

Available Online: Dec 22, 2021

Keywords:

Virtual networks

Moral disengagement

Spiritual intelligence

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i4.32901>

Abstract

Background and Objective: Virtual networks are the most popular means of communication and information exchange, the widespread use of which has led to addiction. The aim of this study was to investigate the mediating role of spiritual intelligence in the relationship between moral disengagement and addiction to virtual networks.

Methods: The research method used in the present study is descriptive and correlational. The statistical population of the present study consisted of all male students in the second year of high school in Ardabil public schools in the academic year of 2019-2020. From this community, a sample of 360 people was randomly selected by multi-stage cluster sampling and answered the questionnaires of addiction to virtual networks, moral awareness, and spiritual intelligence. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson correlation coefficient and structural relationships. In this study, all the ethical considerations were observed and the authors of the article did not report any conflict of interest.

Results: The results of correlation coefficient showed that addiction to networks has a positive relationship with the score related to moral disengagement and its components and a negative relationship with the total score of spiritual intelligence. Spiritual intelligence also has a negative relationship with the overall score related to moral disengagement and its components (moral justification, useful comparison, resourceful language, shifting responsibility, spreading responsibility and inhumanity). Model fitness indicators also have confirmed the lack of effect of moral disengagement on becoming addicted to virtual networks through the mediation of spiritual intelligence.

Conclusion: Considering the role of moral disengagement and spiritual intelligence in addiction to virtual networks, holding educational workshops in schools to inform students about the effects of addiction to virtual networks and teaching aggression management skills and improving the level of spiritual intelligence is recommended.

Please cite this article as: Zahed-Bablan A, Javidpour M, Kazemi S, Hashemi J, Omidvar A. The Mediating Role of Spiritual Intelligence in the Relationship between Moral Disengagement and Addiction to Virtual Networks in High School Students of Ardabil. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(4):61-74. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i4.32901>

Summary

Background and Objective

As the need to communicate is the main reason for using virtual networks and people can

communicate with many people in a short time, in many cases it has led to the extreme use of these networks, especially by adolescents and young people causing people to be interested in real-world communication, which can threaten their mental well-being (1). Virtual networks are one of

the types of social media that have been so influential in the lives of Internet users in recent years that the forms of social communication have also been influenced by these new media and they will play even a much more important role in the future (2). The Internet has created a way to exchange information and interact with other people, and entertainment on social media (3). People's interactions on the Internet and social media have spread (4). However, the number of connected populations and access to information through mobile phones and virtual networks has been associated with a dangerous rhythm and their general addiction to these networks (5). Moral disengagement is a self-regulatory process that can help individuals reduce stress (which does not conform to their moral standards and ethical norms) when engaging in behaviors such as bullying others (6). Spiritual intelligence is one of the new approaches in the field of human mental health. Spirituality is one of the inner needs of human beings some experts believe ensures the highest levels of cognitive, moral, emotional and personal development (7). Thus, with the advent and widespread use of the Internet and smartphones, virtual networks have become a large part of human interaction. The use of virtual networks or the Internet affects the physical, mental and spiritual health of individuals. Therefore, it is necessary to examine the factors involved in addiction to the virtual network, especially among the students who are the most likely users of virtual network sites. Based on this theoretical explanation, the present study aimed to investigate the mediating role of spiritual intelligence in the relationship between moral disengagement and addiction to virtual networks.

Methods

Compliance with ethical guidelines: In this research, all the related ethical principles, including professional, scientific and educational responsibility, respect for the rights and dignity of individuals, adherence to possible and reasoned standards in research, proper use of knowledge and skills, distortion of information, conflict of interest, professional secrecy, confidentiality of questionnaires, obtaining informed consent of the participants and the right to leave the study were observed.

The method used in this study is descriptive and correlational. The statistical population of the present study consisted of all male students in the second year of high school in Ardabil public schools in the academic year of 2009-2010. From this community, a sample of 360 people was

randomly selected by multi-stage cluster sampling method, who answered the questionnaires related to addiction to virtual networks, moral awareness, and spiritual intelligence. The collected data were analyzed using descriptive statistics, Pearson correlation coefficient and structural relationship model.

For collecting the required data, after obtaining a permission from the university, the researchers referred to the Education Department of Ardabil and after the approval of the Education Department and presenting the required permission for cooperation, first the list of all public schools for boys in Ardabil secondary school in the first semester of schools was prepared and out of them two school were selected by multi-stage cluster random sampling method. The researcher then attended the schools and in coordination with the principal and teachers of the relevant schools and after referring to the students in the classroom, they were asked to answer the questionnaires of virtual network addiction, spiritual intelligence and moral restraint in groups.

Results

The results of correlation coefficient showed that addiction to virtual networks was positively correlated with the scores related to not having moral disengagement and its components and negatively correlated with the total score of spiritual intelligence. Spiritual intelligence was also negatively correlated with the total score of lack of moral disengagement and components of moral justification, useful comparison, thoughtful language, transfer of responsibility, distribution of responsibility and dehumanization ($P < 0.001$). Pattern fitting indices also confirmed the ineffectiveness of moral disengagement in virtual network addiction mediated by spiritual intelligence. In general, in this study, all the relationships between lack of moral disengagement and addiction to virtual networks as mediated by spiritual intelligence were found to be significant.

Conclusion

In general, in this study, all the relationships between lack of moral disengagement and addiction to virtual networks mediated by spiritual intelligence were significant. In explanation for this finding, it can be stated that moral disengagement as a set of mechanisms, can help people to deal reduce the tension created when doing improper acts like bullying others or addiction to virtual networks, which do not

conform to the moral standards and ethical norms of the society. In addition, moral disengagement can change adolescents' beliefs about addiction to cyberspace and allow them to justify, reconstruct, or rationalize their addictive behavior in the cyberspace. On the other hand, the results of the present study showed that moral disengagement was indirectly related to addiction to virtual networks mediated by spiritual intelligence. These results are in line with the findings of Arsangjan *et al.*, who concluded that spiritual intelligence has a positive effect on nurses' moral decision making (29). It is also consistent with the results of Nowruz *et al.*, who found that spiritual intelligence can be effective in reducing employees' unethical behavior (30). In explaining this finding, it can be stated that spiritual intelligence enables a person to face these capabilities and work hard to achieve these capabilities.

Finally, people with high spiritual intelligence are aware of how to act in different situations. In fact, spiritual intelligence includes adaptive and problem-solving behaviors and helps a person to use problem-solving strategies in challenging situations. In other words, these people have the ability to analyze and manage their own behavior and the actions of others, and this ability causes them to tend. Do not engage in risky behaviors such as addiction to virtual networks.

Acknowledgements

We would like to thank principals, counselors and teachers of Ardabil schools for their kind cooperation and helping us in conducting the research and all the students participating research.

Ethical considerations

The authors declared this article is the result of an approved research project in the field of educational management, in Mohagheh Ardabili University. Design Code: 21595/9 /99/D.

Funding

The authors declared this research has been funded by Mohagheh Ardabili University.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Authors' contribution

Supervising the design and writing the first draft of the article: first, second and third authors; data collection and analysis: fourth and fifth authors.

References

1. Barat Dastjerdi N, Sayadi S. Relationship between using social networks and internet addiction and depression among students. *Journal of Research in Behavioral Sciences* 2013;10(5):332-41. (Full Text in Persian)
2. Akbari M, Zahedfar K, Ayagh Z. Understanding the users' initial trust of social networks. *Journal of Information and Communication Technology*. 2018;8(27):81-94. (Full Text in Persian)
3. Firth J, Torous J, Stubbs B, Firth JA, Steiner GZ, Smith L, *et al.* The "online brain": how the Internet may be changing our cognition. *World Psychiatry*. 2019;18(2):119-29.
4. Sirola A, Kaakinen M, Savolainen I, Oksanen A. Loneliness and online gambling-community participation of young social media users. *Computers in Human Behavior*. 2019;95:136-45.
5. Liu Q-Q, Zhang D-J, Yang X-J, Zhang C-Y, Fan C-Y, Zhou Z-K. Perceived stress and mobile phone addiction in Chinese adolescents: a moderated mediation model. *Computers in Human Behavior*. 2018;87:247-53.
6. Wang X, Lei L, Liu D, Hu H. Moderating effects of moral reasoning and gender on the relation between moral disengagement and cyberbullying in adolescents. *Personality and Individual Differences*. 2016;98:244-9.
7. Farrow J. Spirituality and self-awareness. *Friends Quarterly*. 1984;19(2):213-323.

الدور الوسيط للذكاء المعنوي بين عدم وجود التقيد الأخلاقي والإدمان على الشبكات الافتراضية عند تلامذة المرحلة الثانوية في مدينة أردبيل

عادل زاهد بابلان^{١*}، مرتضى جاويدبور^٢، سليم كاظمي^٣، جواد هاشمي^٣، عظيم أميدوار^٢

- ١- قسم العلوم التربوية، كلية علم النفس والعلوم التربوية، جامعة الخقق الأردبيلي، أردبيل، إيران.
٢- قسم الإدارة التعليمية، كلية علم النفس والعلوم التربوية، جامعة الخقق الأردبيلي، أردبيل، إيران.
٣- مكتب البحوث التطبيقية التابع لقيادة الشرطة في أردبيل، المعهد العالي لعلوم الشرطة والدراسات الاجتماعية، أردبيل، إيران.
* المراسلات الموجهة إلى السيد عادل زاهد بابلان؛ البريد الإلكتروني: zahed@uma.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ٢٢ صفر ١٤٤٢
وصول النص النهائي: ٢٧ ربيع الأول ١٤٤٢
القبول: ٢٢ ربيع الثاني ١٤٤٢
النشر الإلكتروني: ١٧ جمادى الأولى ١٤٤٣

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: تعتبر الشبكات الافتراضية أكثر الوسائل إقبالاً عليها من أجل التواصل وتبادل المعلومات، وقد أدى الاستخدام الواسع لها إلى الإدمان عليها. ويهدف التحقيق الحاضر إلى دراسة الدور الوسيط للذكاء المعنوي بين عدم وجود التقيد الأخلاقي والإدمان على الشبكات الافتراضية.

منهجية البحث: يعتبر التحقيق الحاضر من النوع الوصفي التشاركي. وتشمل دائرة مجموعة الدراسة جميع التلامذة الذكور للمرحلة الثانوية للمدارس الحكومية في مدينة أردبيل للعام الدراسي ٢٠٢٠-٢٠١٩، وقد تم أخذ عينة منهم بحجم ٣٦٠ فرداً بطريقة الكتلة العشوائية متعددة المراحل، وقد أجابوا على استبيانات الإدمان على الشبكات الافتراضية وعدم التقيد الأخلاقي والذكاء المعنوي. وقد تم تحليل البيانات من خلال معايير الإحصاء الوصفي ومعادل تشارك بيرسون ونمط العلاقات الهيكلية. وقد تمت مراعاة جميع الضوابط الأخلاقية في هذه الدراسة، ولم يلحظ مؤلفو المقالة أي تضارب للمنافع.

المعطيات: تشير نتائج معادل التشارك أن الإدمان على الشبكات الافتراضية له علاقة إيجابية مع عدم الحياة على درجة في التقيد الأخلاقي ومكوناته، وله علاقة سلبية مع الدرجة العامة للذكاء المعنوي. كما أن للذكاء المعنوي علاقة سلبية مع الدرجة العامة لعدم التقيد الأخلاقي ومكونات التوجيه الأخلاقي، والمقارنة المفيدة، واللغة المدبرة، وتبدل المسؤولية، وتوزيع المسؤولية وعدم الإنسانية ($P < 0.001$). كما أن معايير تناسب النمط أكدت أيضاً عدم تأثير التقيد الأخلاقي على الإدمان على الشبكات الافتراضية مع توسط الذكاء المعنوي.

الاستنتاج: بملاحظة عدم وجود تأثير للتقيد الأخلاقي والذكاء المعنوي على الإدمان على الشبكات الافتراضية فإنه يُنصح بعقد ورشات تعليم في المدارس من أجل توعية التلامذة لعوارض الإدمان على الشبكات الافتراضية وتعليم مهارات إدارة الغضب والارتقاء بمستوى الذكاء المعنوي.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Zahed-Bablan A, Javidpour M, Kazemi S, Hashemi J, Omidvar A. The Mediating Role of Spiritual Intelligence in the Relationship between Moral Disengagement and Addiction to Virtual Networks in High School Students of Ardabil. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(4):61-74. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i4.32901>

نقش میانجی هوش معنوی در ارتباط بین نداشتن تقید اخلاقی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهر اردبیل

عادل زاهد بابلان^{۱*}، مرتضی جاویدپور^۲، سلیم کاظمی^۲، جواد هاشمی^۳، عظیم امیدوار^۲

- ۱- گروه علوم تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
 ۲- گروه مدیریت آموزشی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
 ۳- دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی اردبیل، پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی، اردبیل، ایران.
 *مکاتبات خطاب به آقای عادل زاهد بابلان؛ رایانامه: zahed@uma.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۹ مهر ۱۳۹۹

دریافت متن نهایی: ۲۴ آبان ۱۳۹۹

پذیرش: ۱۸ آذر ۱۳۹۹

نشر الکترونیکی: ۱ دی ۱۴۰۰

چکیده

سابقه و هدف: شبکه‌های مجازی پرطرفدارترین وسیله برای برقراری ارتباط و تبادل اطلاعات است که کاربرد گسترده آن به اعتیاد به آن منجر شده است. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش میانجی هوش معنوی در ارتباط بین نداشتن تقید اخلاقی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی انجام گرفته است.

روش کار: روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش تمامی دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر اردبیل در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود که از میان آنان نمونه‌ای به حجم ۳۶۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شد و به پرسش‌نامه‌های اعتیاد به شبکه‌های مجازی، نداشتن تقید اخلاقی و هوش معنوی پاسخ دادند. داده‌ها نیز با شاخص‌های آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و الگوی روابط ساختاری تحلیل شد. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: نتایج ضریب همبستگی نشان داد که اعتیاد به شبکه‌های مجازی با نمره نداشتن تقید اخلاقی و مؤلفه‌های آن ارتباط مثبت و با نمره کل هوش معنوی ارتباط منفی داشت. همچنین هوش معنوی با نمره کل نداشتن تقید اخلاقی و مؤلفه‌های توجیه اخلاقی، مقایسه سودمند، زبان مدبرانه، جابجایی مسئولیت، پخش مسئولیت و غیرانسانی‌کردن ارتباط منفی داشت ($P < 0/001$). شاخص‌های برازش الگو نیز تأثیر نداشتن تقید اخلاقی بر اعتیاد به شبکه‌های مجازی را با میانجیگری هوش معنوی تأیید کرد.

نتیجه‌گیری: با توجه به نقش نداشتن تقید اخلاقی و هوش معنوی در اعتیاد به شبکه‌های مجازی به ترتیب برگزاری کارگاه‌های آموزشی در مدارس جهت آگاه‌سازی دانش‌آموزان از عوارض اعتیاد به شبکه‌های مجازی و آموزش مهارت‌های مدیریت پرخاشگری و ارتقای سطح هوش معنوی پیشنهاد می‌گردد.

استناد مقاله به این صورت است:

Zahed-Bablan A, Javidpour M, Kazemi S, Hashemi J, Omidvar A. The Mediating Role of Spiritual Intelligence in the Relationship between Moral Disengagement and Addiction to Virtual Networks in High School Students of Ardabil. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2021;7(4):61-74. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i4.32901>

مقدمه

از آنجاکه برقراری ارتباط اصلی‌ترین دلیل استفاده کاربران از شبکه‌های مجازی^۱ است و افراد در زمان کمی می‌توانند با انسان‌های متعدد ارتباط برقرار کنند، در بسیاری موارد به استفاده افراطی آنان به‌ویژه نوجوانان و جوانان از این شبکه‌ها منجر شده است و موجب می‌شود که افراد به ارتباط در فضای واقعی علاقه‌مند شوند که این امر می‌تواند بهزیستی روانی آنان را تهدید کند (۱). شبکه‌های مجازی یکی از انواع رسانه‌های اجتماعی محسوب می‌شود که در سال‌های اخیر در زندگی کاربران اینترنتی آن‌چنان تأثیرگذار بوده که شکل‌های ارتباطات اجتماعی نیز از این رسانه‌های جدید تأثیر پذیرفته است و در آینده نقش به‌مراتب مهم‌تری را بازی خواهد کرد (۲). اینترنت نحوه تبادل اطلاعات، تعامل با افراد دیگر و سرگرمی در رسانه‌های اجتماعی را ایجاد کرده است (۳). فعل و انفعالات مردم در اینترنت و رسانه‌های اجتماعی گسترش یافته است (۴). باوجوداین، تعداد جمعیت متصل و دستیابی به اطلاعات از طریق تلفن همراه و شبکه‌های مجازی با آهنگی خطرناک و به‌طور کلی اعتیاد آنان به این شبکه‌ها همراه شده است (۵). به‌طور خاص، تعداد افرادی که از شبکه‌های مجازی استفاده می‌کنند، با تخمین یک میلیارد اعتیاد به این ابزارها افزایش یافته است (۶). تارنما‌های شبکه‌های اجتماعی پرتعدادترین وسیله برای برقراری ارتباط و تبادل اطلاعات است که کاربرد گسترده آن به وابستگی اعتیادی به آن نیز منجر شده است (۷). علاوه بر این، تارنما‌های شبکه‌های مجازی که تارنما‌های مبتنی بر اینترنت توصیف و موجب تبادل اطلاعات در بین کاربران می‌شود، به‌عنوان گزینه‌ای ارجح افزایش یافته است (۸). ۹۰ درصد از بزرگسالان جوان (۱۸ تا ۲۹ سال) که فعال‌ترین کاربران هستند از این تارنما‌ها استفاده می‌کنند (۹). با آسان‌تر شدن دسترسی به اینترنت، این امر غیرعادی نیست که دانش‌آموزان بیش از گذشته وقت خود را در شبکه‌های مجازی بگذرانند. با نظارت محدود در محیط‌های اینترنتی، نگرانی‌های زیادی درباره خطر کاربران برای اعتیاد به شبکه‌های مجازی و قربانی شدن در آن فضا وجود دارد (۱۰). در بین این شبکه‌ها، اینستاگرام و فیس‌بوک منفی‌ترین ابزارهای تأثیرگذار بر سلامت نوجوانان به‌ویژه سلامت روانی آنان شناخته شده‌اند. عمدتاً نوجوانان و جوانان از فیس‌بوک، توئیتر و اینستاگرام در طی زمان‌های زیادی استفاده می‌کنند

(۱۱). نوجوانان به‌دلیل عوامل مختلفی از جمله دوستی، برخورد‌های عاطفی (۱۲) و خرید محصولات از این شبکه‌ها به‌دلیل داشتن چندین عامل مختلف آنها را به ابزار متمایز تعاملی، فرهنگی و اجتماعی خود تبدیل کرده‌اند (۱۳). این گروه‌ها معتادترین کاربرانی هستند که چندین بار در روز وقت خود را در آن صرف می‌کنند (۱۴). نداشتن تقید اخلاقی^۲ فرایندی خودتنظیمی است که می‌تواند به افراد در کاهش تنش ایجادشده (که با معیارهای اخلاقی و هنجارهای اخلاقی آنان مطابقت ندارد) در هنگام اجرای رفتاری مانند قلدری دیگران کمک کند (۱۵). نظریه شناختی-اجتماعی بندورا^۳ هشت سازوکار نداشتن تقید اخلاقی را شناسایی کرده است که به چهار دسته اصلی تقسیم می‌شود و به افراد کمک می‌کند تا از نظر اخلاقی از کارهایی که از نظر اجتماعی پذیرفتنی نیست، رهایی یابند. این چهار دسته عبارت است از: الف) تغییر ساختار شناختی (توجه اخلاق رفتار با نشان دادن آن به‌عنوان خدمت به اهداف اخلاقی/اجتماعی)؛ ب) به حداقل رساندن نقش شخص در ایجاد آسیب (انتشار/جابجایی مسئولیت شخصی)؛ به حداقل رساندن نقش خود به‌عنوان عامل اصلی و مضر رفتار؛ ج) بی‌اعتنایی/تحریف اثرات منفی رفتارهای مضر (یعنی دوری از مسئولیت شخصی) و د) تعیین مسئولیت و گناه به مقتول (یعنی سرزنش قربانی/قربانی را سزاوار رفتار مضر می‌داند). نظریه نداشتن تقید اخلاقی پیشنهاد می‌کند بیشتر افراد معیارهای اخلاقی شخصی را برای راهنمایی رفتار خوب و جلوگیری از رفتار بد به‌عنوان فرایندی خودتنظیم، تنظیم کرده‌اند (۱۶). به‌طور خاص، افرادی که تقید اخلاقی کمتری دارند در مقایسه با نوجوانانی که تقید اخلاقی کمتری دارند، احتمالاً به دیگران بیشتر آزار و اذیت می‌رسانند (۱۷). بسیاری از مطالعات مقطعی از این دیدگاه حمایت کرده است (۱۸). افرادی که بی‌اشتیاقی اخلاقی بالاتری دارند بیشتر از شبکه‌های مجازی برای ایجاد مزاحمت‌های سایبری استفاده می‌کنند (۱۹) و بیشترین پرخاشگری را در این شبکه‌ها دارند (۲۰). همچنین نداشتن تقید اخلاقی بالا با اعتیاد و قلدری سایبری در فضای مجازی ارتباط دارد (۲۱) و اذیت و آزار سایبری را پیش‌بینی می‌کند (۲۲).

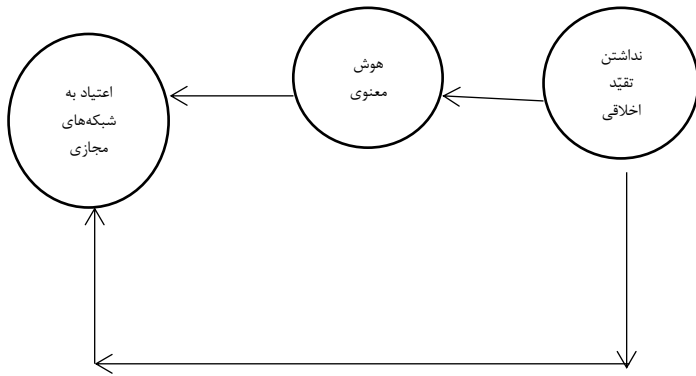
هوش معنوی^۴ از جمله رویکردهای نوینی است که در حوزه سلامت روان انسان‌ها مطرح شده است. معنویت یکی از نیازهای درونی انسان است که برخی از صاحب‌نظران آن

²) moral disengagement

³) Bandura

⁴) Spiritual Intelligence

¹) social networks

نمودار ۱) الگوی فرضی پژوهشی

روش کار

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در این پژوهش تمامی اصول اخلاقی مرتبط از جمله مسئولیت‌پذیری حرفه‌ای، علمی و آموزشی؛ احترام به حقوق و کرامت افراد؛ عمل به استانداردهای ممکن و مستدل در تحقیق؛ استفادهٔ بجا از دانش و مهارت، تحریف‌نکردن اطلاعات، تعارض منافع، رازداری حرفه‌ای، محرمانه‌بودن پرسش‌نامه‌ها، رضایت آگاهانهٔ شرکت‌کنندگان در پژوهش و اختیار خروج از آن رعایت شده است. علاوه‌براین، تمام آزمودنی‌ها برای شرکت در پژوهش آزادی کامل داشتند و پیش از تکمیل پرسش‌نامه‌ها اهداف پژوهش به افراد توضیح و به آنان اطمینان داده شد که اطلاعات جمع‌آوری‌شده به‌صورت گروهی تحلیل خواهد شد. پرسش‌نامه‌ها نیز به‌صورت بی‌نام و با کد در اختیار آزمودنی‌ها قرار داده شد.

روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است که در آن نداشتن تقید اخلاقی متغیر برون‌زاد، هوش معنوی متغیر میانجی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی متغیر درون‌زاد محسوب می‌شود. جامعهٔ آماری پژوهش تمامی دانش‌آموزان مدارس دولتی شهر اردبیل در نیمسال اول سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ بود. از آنجایی‌که به‌زعم بسیاری از پژوهشگران حداقل حجم نمونهٔ لازم در الگوهای ساختاری ۲۰۰ می‌باشد، حجم نمونه در پژوهش حاضر نیز با در نظر گرفتن احتمال افت نمونه‌ها، ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد که به‌روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و بعد از حذف داده‌های مخدوش ۳۶۰ پرسش‌نامه وارد تحلیل آماری شد.

را متضمن بالاترین سطوح زمینه‌های رشد شناختی، اخلاقی، عاطفی و فردی می‌دانند (۲۳). این هوش که سومین نوع هوش است به توانایی افراد برای درک عمیق سؤالات وجودی و بینش به سطوح مختلف آگاهی اشاره دارد و می‌تواند از طریق عمل ارتقا یابد و به افراد در تمایز بین واقعیت و توهم کمک کند (۲۴). کینگ^۱ ادعا می‌کند هوش معنوی مجموعه‌ای از ظرفیت‌های ذهنی است که مبتنی بر جنبه‌های متعالی زندگی مانند درک شخصی، تفکر وجودی عمیق و گسترش معنا است (۲۵). بنابراین، به نظر می‌رسد هوش معنوی ارتباط نداشتن تقید اخلاقی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی را میانجی‌گری می‌کند. نتایج مطالعات پروین و همکاران نشان می‌دهد که بین هوش معنوی و اعتیاد به اینترنت ارتباط منفی و معناداری وجود دارد (۲۶). رحمتی در مطالعهٔ خود به این نتیجه رسیده است که اعتیاد به اینترنت بر هوش معنوی تأثیر معنی‌داری دارد (۲۷). دریکوند و همکاران در پژوهش خود گزارش کرده‌اند که بین اعتیاد به اینترنت و شبکه‌های مجازی با هوش معنوی ارتباط وجود دارد (۲۸). ارسنگ‌جان و همکاران در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده‌اند که هوش معنوی تأثیر مثبتی بر تصمیم‌گیری اخلاقی پرستاران دارد (۲۹). به‌طور کلی هوش معنوی ظرفیت ذهن برای ادارهٔ جنبه‌های اساسی و معنوی زندگی است و می‌تواند در کاهش رفتار غیراخلاقی کارمندان مؤثر باشد (۳۰).

با ظهور اینترنت و تلفن‌های هوشمند و استفادهٔ گسترده از آن، شبکه‌های مجازی به بخش گسترده‌ای از تعامل انسان‌ها با هم تبدیل شده است. استفاده از شبکه‌های مجازی یا اینترنت بر سلامت جسمی، روحی و معنوی افراد تأثیر می‌گذارد. از این‌رو، ضروری است که به بررسی عوامل دخیل در اعتیاد به شبکه‌های مجازی به‌ویژه در بین دانش‌آموزان که به احتمال زیاد کاربران تارنماهای شبکه‌های مجازی هستند، پرداخته شود. از سوی دیگر، می‌توان فرض کرد دانش‌آموزانی که تقید اخلاقی بالاتری دارند در هنگام استفاده از شبکه‌های اجتماعی بیشتر به اصول اخلاقی پایبندند و به آموزه‌های معنوی و اهمیت معنویت در رشد انسان توجه بیشتری دارند و بر این اساس، به شبکه‌های مجازی اعتیاد پیدا نمی‌کنند. بر مبنای همین تبیین نظری، پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش میانجی هوش معنوی در ارتباط بین نداشتن تقید اخلاقی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی صورت گرفته است. الگوی مفهومی این فرضیه در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است.

^۱(King

روش جمع‌آوری اطلاعات به این صورت بود که بعد از دریافت مجوز از دانشگاه به اداره آموزش و پرورش شهرستان اردبیل مراجعه شد و بعد از موافقت آن اداره و ارائه مجوز لازم برای همکاری، ابتدا فهرست تمامی مدارس دولتی پسرانه دوره متوسطه اردبیل در نیمسال اول سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ تهیه و دو مدرسه از بین آنها با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شد. سپس پژوهشگر با حضور در مدارس و ضمن هماهنگی با مدیر و دبیران مدارس مربوطه و بعد از مراجعه به دانش‌آموزان در محل کلاس از آنان درخواست کرد به صورت گروهی به پرسش‌نامه‌های اعتیاد به شبکه‌های مجازی، هوش معنوی و نداشتن تقیّد اخلاقی پاسخ دهند. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بود از: دسترسی به شبکه‌های مجازی، تمایل به شرکت در پژوهش و دانش‌آموز بودن؛ و معیار خروج نیز تمایل نداشتن به شرکت در پژوهش و دسترسی نداشتن به شبکه‌های مجازی بود. به منظور گردآوری داده‌ها از سه پرسش‌نامه به شرح زیر استفاده شد:

۱) **مقیاس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی:** تورل^۱ و همکاران این پرسش‌نامه یازده‌گویه‌ای را که بر اساس مقیاس هفت‌درجه‌ای لیکرت درجه‌بندی می‌شود طراحی کرده‌اند. این مقیاس اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی را در سه عامل عادت (سؤالات ۱، ۲ و ۳)، اعتیاد (سؤالات ۴، ۵، ۶، ۷ و ۸) و درگیری بالا (سؤالات ۹، ۱۰ و ۱۱) اندازه‌گیری می‌کند. مقوله عادت سه ماده، اعتیاد پنج ماده و درگیری بالا ۳ ماده دارد و ماده‌های ۹، ۱۱ و ۱۲ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. تورل و همکاران روایی ساختاری این ابزار را بر دانش‌آموزان مطالعه کرده‌اند. تمام ماده‌ها روی سازه مورد نظر بار عاملی بالای ۰/۶ داشت. پایایی مقیاس نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای عامل‌های عادت، اعتیاد و درگیری بالا به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۸۴ و ۰/۷۷ بود (۳۱). در پژوهش احمدی و همکاران برای تعیین اعتبار مقیاس از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. شاخص‌های به‌دست‌آمده نشان‌دهنده برازندگی مناسب الگو با داده‌ها است. پایایی ابزار به‌روش آلفای کرونباخ برای عامل‌های عادت، اعتیاد و درگیری بالا و کل پرسش‌نامه به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۸۷، ۰/۷۵ و ۰/۸۳ به دست آمده است (۳۲). ضریب پایایی آن در پژوهش حاضر به ترتیب ۰/۶۸ برای عادت، ۰/۷۴ برای اعتیاد، ۰/۷۶ برای درگیری بالا و برای نمره کل اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی ۰/۸۹ به دست آمده است.

۲) **مقیاس هوش معنوی:** کینگ این پرسش‌نامه بیست‌وچهارگویه‌ای پنج‌گزینه‌ای لیکرت (نظری ندارم=۰ تا کاملاً درست=۴) را طراحی کرده است. این پرسش‌نامه شامل چهار مقیاس تفکر وجودی-انتقادی، ایجاد معنای شخصی، آگاهی متعالی و گسترش حالت هوشیاری است. تفکر وجودی-انتقادی هفت سؤال (۱، ۳، ۵، ۹، ۱۳، ۱۷ و ۲۱) دارد که نمره کل آن بین ۰-۲۸ است. زیرمقیاس ایجاد معنای شخصی پنج سؤال (۷، ۱۱، ۱۵، ۱۹ و ۲۳) را شامل می‌شود و نمره کل آن بین ۰-۲۰ است. زیرمقیاس آگاهی متعالی نیز هفت گویه (۲، ۶، ۱۰، ۱۴، ۱۸، ۲۰ و ۲۲) دارد و نمره کل این زیرمقیاس بین ۰-۲۸ است. گسترش حالت هوشیاری پنج گویه (۴، ۸، ۱۲، ۱۶ و ۲۴) دارد و نمره کل زیرمقیاس آن بین ۰-۲۰ است. برای به‌دست‌آوردن امتیاز مربوط به هر بُعد مجموع امتیازات مربوط به تک‌تک سؤالات آن بُعد با هم محاسبه می‌شود. نمره این مقیاس بین ۰-۹۶ متغیر است و هر چه فرد نمره بالاتری در این پرسش‌نامه به دست آورد هوش معنوی بالاتری دارد (۲۵). ضریب پایایی آن در پژوهش حاضر به ترتیب ۰/۷۸ برای تفکر وجودی-انتقادی، ۰/۷۲ برای ایجاد معنای شخصی، ۰/۶۸ برای آگاهی متعالی، ۰/۷۳ برای گسترش حالت هوشیاری و ۰/۸۶ برای نمره کل هوش معنوی به دست آمده است.

۳) **پرسش‌نامه نداشتن تقیّد اخلاقی:** این پرسش‌نامه ۳۲ سؤال دارد که برای ارزیابی استعداد فرد برای نداشتن تقیّد اخلاقی طراحی شده است (۱۶). مقیاس نداشتن تقیّد اخلاقی هشت سازوکار نداشتن تقیّد اخلاقی را ارزیابی می‌کند که عبارت است از: توجیه اخلاقی، برچسب‌زدن مدبرانه، مقایسه سودمند، جابجایی مسئولیت، تقسیم مسئولیت، بی‌اعتنایی به پیامدها، غیرانسانی‌کردن و نسبت‌دادن سرزنش. هر یک از این هشت سازوکار با چهار گویه اندازه‌گیری می‌شود. آزمودنی‌ها به سؤالات این پرسش‌نامه بر اساس مقیاس لیکرت پنج‌نقطه‌ای از کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافقم=۵ پاسخ می‌دهند. موارد بالاتر در هر خرده‌مقیاس نشان‌دهنده بالاتر بودن آن سازوکار است. نمرات بالاتر در کل عامل‌ها نیز نداشتن تقیّد بالای اخلاقی را نشان می‌دهد. این پرسش‌نامه همبستگی بالایی را در آزمون قضاوت اخلاقی نشان داده و ضریب پایایی آن نیز ۰/۸۲ گزارش شده است (۱۶). ضریب پایایی آن در پژوهش حاضر به ترتیب ۰/۷۸ برای توجیه اخلاقی، ۰/۷۷ برای زبان مدبرانه، ۰/۸۰ برای مقایسه سودمند، ۰/۷۶ برای جابجایی مسئولیت، ۰/۷۵ برای پخش مسئولیت، ۰/۷۶ برای تحریف پیامدها، ۰/۷۵ برای اسناد دادن سرزنش، ۰/۷۸ برای

^۱) Turrell

یافته‌ها

غیرانسانی کردن و ۰/۹۲ برای نمره کل نداشتن تقید اخلاقی به دست آمد.

داده‌های جمع‌آوری شده در این پژوهش با استفاده از ابزارهای آمار توصیفی چون میانگین و انحراف معیار و آزمون‌های همبستگی پیرسون تجزیه و تحلیل شد.

تعداد ۳۶۰ دانش‌آموز پسر مشغول به تحصیل با میانگین سنی ۱۶/۱۲ و انحراف معیار ۱/۰۴ در این پژوهش شرکت داشتند. مقدار P در آزمون پژوهش حاضر ۰/۰۵ در نظر گرفته شد. پیش از تحلیل داده‌ها و برای اطمینان از اینکه داده‌های این پژوهش مفروضه‌های زیربنایی الگویابی معادلات ساختاری را برآورد می‌کند، چند مفروضه اصلی معادلات ساختاری شامل داده‌های گم‌شده^۱، طبیعی بودن^۲ و هم‌خطی چندگانه^۳ بررسی شد. در پژوهش حاضر جهت طبیعی بودن متغیرها از آزمون آماری کولموگروف-اسمیرنف^۴ استفاده شد که نتایج آن نشان داد داده‌ها توزیع طبیعی داشت ($P > 0.05$) و هم‌خطی چندگانه بین متغیرها با استفاده از آماره تحمل^۵ و عامل تورم واریانس^۶ بررسی شد. نتایج نشان داد که ارزش‌های تحمل به دست آمده برای متغیرها بالای ۰/۱۰ بود و هم‌خطی چندگانه بین متغیرها وجود نداشت و همچنین مقدار عامل تورم واریانس به دست آمده برای متغیرها کوچک‌تر از ۱۰ بود که نشان‌دهنده نبود هم‌خطی چندگانه بین متغیرها است.

جدول شماره ۱ میانگین و انحراف معیار متغیرهای شبکه‌های مجازی، هوش معنوی و نداشتن تقید اخلاقی و مؤلفه‌های آنها را نشان می‌دهد.

نتایج جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که اعتیاد به شبکه‌های مجازی با نمره کل نداشتن تقید اخلاقی ($r = 0.63$) و $P < 0.001$ و مؤلفه‌های توجیه اخلاقی ($r = 0.46$) و $P < 0.001$ مقایسه سودمند ($r = 0.39$) و $P < 0.001$ ، زبان مدبرانه ($r = 0.45$) و $P < 0.001$ ، جابجایی مسئولیت ($r = 0.38$) و $P < 0.001$ ، پخش مسئولیت ($r = 0.30$)؛ $P < 0.001$ ، تحریف پیامدها ($r = 0.34$) و $P < 0.001$ ، اسناد دادن سرزنش ($r = 0.31$) و $P < 0.001$ و غیرانسانی کردن ($r = 0.41$) و $P < 0.001$ ارتباط مثبت و با نمره کل هوش معنوی ($r = -0.36$) و $P < 0.001$

ارتباط منفی داشت. همچنین هوش معنوی با نمره کل نداشتن تقید اخلاقی ($r = -0.46$) و $P < 0.001$ و مؤلفه‌های توجیه اخلاقی ($r = 0.14$) و $P < 0.001$ ، مقایسه سودمند ($r = 0.18$) و $P < 0.001$ ، زبان مدبرانه ($r = -0.33$) و $P < 0.001$ ، جابجایی مسئولیت ($r = -0.26$) و $P < 0.001$ ، پخش مسئولیت ($r = -0.13$) و $P < 0.05$ و غیرانسانی کردن ($r = -0.23$) و $P < 0.001$ ارتباط منفی داشت.

نمودار شماره ۲ بارهای استاندارد شده الگوی پژوهش را نشان می‌دهد. در این مطالعه تمام روابط نداشتن تقید اخلاقی با اعتیاد به شبکه‌های مجازی با میانجیگری هوش معنوی معنی‌دار بود ($P < 0.05$).

با توجه به نمودار شماره ۳ و معناداری آماره T مربوط به هر یک از متغیرهای پژوهش در سطح خطای ۰/۰۵، فرضیه پژوهش تأثیر اعتیاد به شبکه‌های مجازی بر اساس نداشتن تقید اخلاقی با میانجی‌گری هوش معنوی تأیید می‌شود.

با توجه به نمودار شماره ۲ و اطلاعات جدول شماره ۳ تأثیر مستقیم نداشتن تقید اخلاقی بر اعتیاد به شبکه‌های مجازی ۰/۳۹، بر هوش معنوی ۰/۲۵ و تأثیر هوش معنوی بر اعتیاد به شبکه‌های مجازی ۰/۳۶- بود. همچنین با توجه به اطلاعات جدول شماره ۲ میزان تأثیر غیرمستقیم نداشتن تقید اخلاقی بر اعتیاد به شبکه‌های مجازی با هوش معنوی ۰/۱۴ بود.

جهت تعیین برازش الگوی پیشنهادی با داده‌ها از شاخص‌های کای اسکور بهنجار شده^۷، نیکویی برازش اصلاح شده^۸، شاخص برازش مقایسه‌ای^۹، شاخص برازش افزایش^{۱۰}، شاخص برازش مقتصد^{۱۱} و ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد^{۱۲} استفاده شده است. مقادیر هر یک از این شاخص‌ها بین ۰ و ۱ قرار داشت و مقادیر نزدیک و یا بیشتر از ۰/۹۰ نشانه مطلوب بودن الگو است. CFI برای این الگو ۰/۹۶، IFI ۰/۹۶، GFI ۰/۹۴ بود که در بازه پذیرفتنی قرار می‌گیرد؛ و مقدار PNFI ۰/۷۷ و دامنه پذیرفتنی آن بزرگ‌تر از ۰/۵۰ بود. شاخص‌های کای اسکور بهنجار شده (CMIN/DF) و شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI) در دامنه پذیرفتنی قرار داشت و الگوی تدوین شده را حمایت می‌کرد. از آنجاکه ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) برای الگوی حاضر ۰/۰۵۵ به دست آمده است؛ و از طرفی بازه پذیرفتنی برای آن کمتر از

⁷) Normed chi-square

⁸) Adjusted index; CMIN/DF

⁹) CFI:Comparative fit index

¹⁰) Incremental fit index; IFI

¹¹) Parsimonious normed fit index; PNFI

¹²) Root Mean Squared Error Of Approximation; RMSEA

¹) Missing

²) Normality

³) Multicollinearity

⁴) Kolmogorov-Smirnov

⁵) Tolerance

⁶) Inflation factor variance

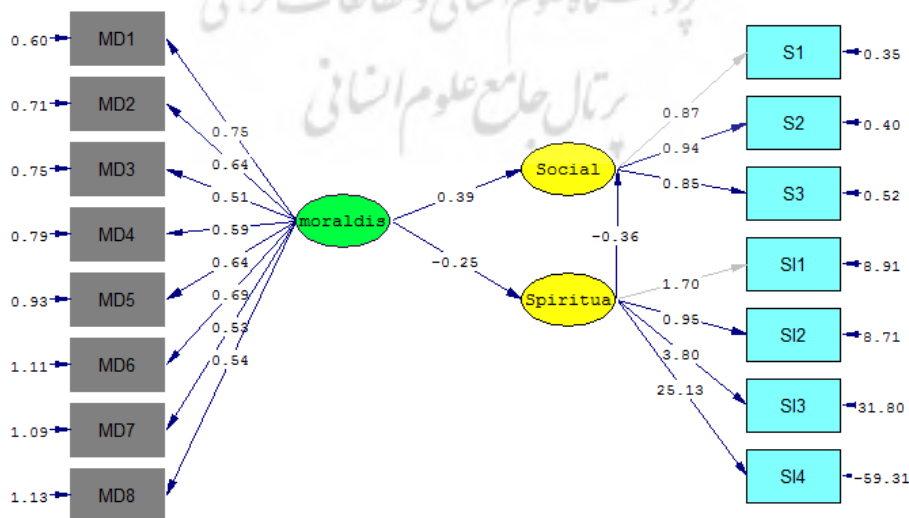
۰/۰۸ بود، پس می‌توان گفت الگوی برازش شده الگوی مناسبی است.

جدول ۱) میانگین و انحراف معیار متغیرهای شبکه‌های مجازی، هوش معنوی و نداشتن تقید اخلاقی

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	متغیرها	میانگین	انحراف معیار
شبکه‌های مجازی	۲۰/۵۱	±۸/۵۹	نداشتن تقید اخلاقی	۸۷/۵۸	±۱۵/۰۸
اعتیاد	۹/۳۴	±۴/۱۱	توجیه اخلاقی	۱۰/۶۰	±۲/۴۰
عادت	۵/۵۴	±۲/۸۸	مقایسه سودمند	۱۱/۰۷	±۲/۶۹
درگیری بالا	۷/۵۲	±۳/۱۴	زبان مدیرانه	۹/۷۱	±۳/۴۸
هوش معنوی	۸۸/۷۷	±۱۷/۰۹	جابجایی مسئولیت	۱۱/۴۴	±۴/۰۵
تفکر وجودی-انتقادی	۲۵/۵۲	±۶/۰۶	پخش مسئولیت	۱۱/۲۵	±۲/۳۶
ایجاد معناداری شخصی	۱۸/۴۸	±۴/۷۵	تحریف پیامدها	۱۱/۳۱	±۲/۳۵
هشیاری متعالی	۲۴/۷۲	±۶/۱۴	اسناد دادن سرزنش	۱۱/۱۰	±۲/۳۱
گسترش حالت هشیاری	۲۰/۰۳	±۵/۹۷	غیرانسانی کردن	۱۱/۰۶	±۲/۲۵

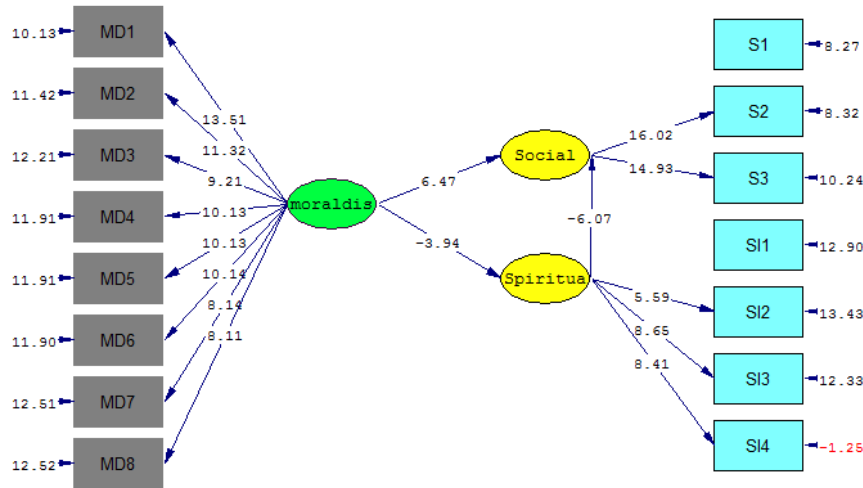
جدول ۲) ضرایب همبستگی نمرات آزمودنی‌ها در متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱) نداشتن تقید اخلاقی											
۲) توجیه اخلاقی	۰/۶۶**										
۳) مقایسه سودمند	۰/۵۸**	۰/۴۳**									
۴) زبان مدیرانه	۰/۵۰**	۰/۳۶**	۰/۲۹**								
۵) جابجایی مسئولیت	۰/۵۳**	۰/۴۰**	۰/۳۳**	۰/۲۳**							
۶) پخش مسئولیت	۰/۵۷**	۰/۴۱**	۰/۳۸**	۰/۲۰**	۰/۲۹**						
۷) تحریف پیامدها	۰/۵۹**	۰/۳۶**	۰/۳۴**	۰/۲۸**	۰/۳۲**	۰/۲۹**					
۸) اسناد دادن سرزنش	۰/۵۱**	۰/۳۱**	۰/۲۲**	۰/۲۶**	۰/۲۸**	۰/۳۱**	۰/۳۳**				
۹) غیرانسانی کردن	۰/۴۴**	۰/۳۵**	۰/۲۷**	۰/۲۷**	۰/۱۸**	۰/۲۰**	۰/۲۹**	۰/۱۳**			
۱۰) هوش معنوی	۰/۴۶**	-۰/۱۴**	-۰/۱۸**	-۰/۳۳**	-۰/۲۶**	-۰/۱۳**	-۰/۰۹۷	-۰/۰۳۸	-۰/۲۳**		
۱۱) شبکه‌های مجازی	۰/۶۳**	۰/۴۶**	۰/۳۹**	۰/۴۵**	۰/۳۸**	۰/۳۰**	۰/۳۴**	۰/۳۱**	۰/۴۱**	-۰/۳۶**	

Chi-Square=180.69, df=87, P-value=0.00000, RMSEA=0.055

نمودار ۲) بارهای استاندارد شده مسیرها در الگوی میانجیگری هوش معنوی

Chi-Square=180.69, df=87, P-value=0.00000, RMSEA=0.055

نمودار ۳) نتایج تحلیل محاسبه مقدار T در الگوی میانجیگری هوش معنوی

جدول ۳) شاخص‌های برازندگی الگوی پیش‌بینی اعتیاد به شبکه‌های مجازی بر اساس نداشتن تقید اخلاقی با میانجی‌گری هوش معنوی

نتیجه	مقدار P	مقدار T	میزان اثر	تأثیرات مستقیم	تأثیرات غیرمستقیم
تأیید شده	۰/۰۰۲	۶/۴۷	۰/۳۹	نداشتن تقید اخلاقی	اعتیاد به شبکه‌های مجازی
تأیید شده	۰/۰۰۲	-۳/۹۴	-۰/۲۵	نداشتن تقید اخلاقی	هوش معنوی
تأیید شده	۰/۰۰۲	-۶/۰۷	-۰/۳۶	هوش معنوی	اعتیاد به شبکه‌های مجازی
نتیجه	مقدار T	میزان اثر	تأثیرات غیرمستقیم	تأثیرات مستقیم	نتیجه
تأیید شده	۳/۳۰	۰/۳۹×۰/۳۶=۰/۱۴	اعتیاد به شبکه‌های مجازی	هوش معنوی	نداشتن تقید اخلاقی

محاسبه آماره T با استفاده از آزمون سوبل

جدول ۴) شاخص‌های برازش کلی الگوی نهایی

شاخص	CFI	GFI	IFI	PNFI	RMSEA
مقدار محاسبه شده	۰/۹۶	۰/۹۴	۰/۹۶	۰/۷۷	۰/۰۵۵
سطح پذیرفتنی	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۵۰	< ۰/۰۸

و همکاران (۲۰)، لازاروس^۲ و همکاران (۲۱) و باکیو^۳ و همکاران (۲۲) مبنی بر اینکه بین نداشتن تقید اخلاقی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی و اذیت و آزار سایبری ارتباط وجود دارد همخوان است. در تبیین این یافته می‌توان اظهار داشت که نداشتن تقید اخلاقی که مجموعه‌ای از سازوکارها است می‌تواند به افراد در کاهش تنش ایجاد شده در هنگام اعمال نادرست مانند قلدری دیگران و یا اعتیاد به شبکه‌های مجازی که با معیارهای اخلاقی و هنجارهای اخلاقی جامعه مطابقت ندارد، عمل کند. علاوه بر این، نداشتن تقید اخلاقی می‌تواند باورهای نوجوانان را درباره اعتیاد به شبکه‌های مجازی

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش میانجی هوش معنوی در ارتباط بین نداشتن تقید اخلاقی و اعتیاد به شبکه‌های مجازی انجام گرفته است. بررسی الگوی روابط ساختاری اعتیاد به شبکه‌های مجازی بر اساس نداشتن تقید اخلاقی با میانجیگری هوش معنوی انجام گرفته است. نتایج معادلات ساختاری در پژوهش حاضر نشان می‌دهد که نداشتن تقید اخلاقی با اعتیاد به شبکه‌های مجازی ارتباط مستقیم داشت. این نتایج با یافته‌های پژوهش پورناری و همکاران (۱۹)، چن^۱

^۲ Lazuras

^۳ Bakioğlu

^۱ Chen

می‌کند در موقعیت‌های چالش‌برانگیز از راهبردهای حل مسئله استفاده کنند. به عبارت دیگر، این افراد توانایی تحلیل و مدیریت رفتار و عمل خود و دیگران را دارند و این توانایی آنان موجب می‌شود گرایش به رفتارهای پرخطر همانند اعتیاد به شبکه‌های مجازی نداشته باشند.

محدودیت‌های پژوهش

محدودبودن پژوهش حاضر به دانش‌آموزان مدارس اردبیل، استفاده از پرسش‌نامه جهت سنجش اعتیاد به شبکه‌های مجازی و متغیرهای نداشتن تقید اخلاقی و هوش معنوی از جمله محدودیت‌های مطالعه حاضر بود.

پیشنهاد‌های پژوهش

از لحاظ کاربردی با توجه به نقش نداشتن تقید اخلاقی و هوش معنوی در اعتیاد به شبکه‌های مجازی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی در مدارس جهت آگاه‌سازی نوجوانان و دانش‌آموزان از عوارض اعتیاد به شبکه‌های مجازی و آموزش مهارت‌های مدیریت پرخاشگری و ارتقای سطح هوش معنوی پیشنهاد می‌گردد. علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود مطالعات در مناطق جغرافیایی دیگر انجام و از مقیاس‌های دیگر نیز جهت سنجش وابستگی به شبکه‌های مجازی استفاده شود.

قدردانی

از همکاری‌های مشفقانه مدیران، مشاوران و معلمان مدارس شهرستان اردبیل که در اجرا و انجام این پژوهش یاریگر پژوهشگران بوده‌اند و تمامی دانش‌آموزان شرکت‌کننده در پژوهش تشکر و قدردانی می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش حاصل طرح پژوهشی مصوب رشته مدیریت آموزشی در تاریخ ۱۳۹۹/۰۳/۲۶ و کد ۹۹/د/۹/۲۱۵۹۵ است که دانشگاه محقق اردبیلی آن را تأیید کرده است.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش با حمایت مالی دانشگاه

تغییر دهد و به آنان اجازه دهد رفتار اعتیادی خود را به شبکه‌های مجازی توجیه و بازسازی کنند یا منطقی جلوه دهند. بر این اساس، هر اندازه افراد از سازوکارهای نداشتن تقید اخلاقی بیشتری استفاده کنند، بیشتر به رفتارهای مشکل‌زای خود از جمله اعتیاد به شبکه‌های مجازی ادامه می‌دهند. از سوی دیگر، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که نداشتن تقید اخلاقی با اعتیاد به شبکه‌های مجازی با میانجیگری هوش معنوی ارتباط غیرمستقیم داشت. این نتایج با یافته‌های پژوهش ارسنگ‌جان و همکاران که در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده‌اند که هوش معنوی تأثیر مثبتی بر تصمیم‌گیری اخلاقی پرستاران دارد (۲۹) و همچنین با نتیجه مطالعه نوروژی و همکاران مبنی بر اینکه هوش معنوی می‌تواند در کاهش رفتار غیراخلاقی کارمندان مؤثر باشد همخوان است (۳۰). در تبیین این یافته می‌توان گفت هوش معنوی به فرد اجازه می‌دهد که توان رویارویی با این قابلیت‌ها را داشته باشد و برای رسیدن به این قابلیت‌ها سخت تلاش کند. هوش معنوی زیربنای باورهای فرد را تشکیل می‌دهد و همچنین نقشی که این باورها و ارزش‌ها در کنش‌های فرد دارد و به زندگی وی شکل می‌دهد، در این هوش متبلور می‌شود. هوش معنوی به دلیل پیوندش با معنا می‌تواند به فرد توان تغییر و تحول بدهد. همچنین هوش معنوی می‌تواند به فرد کمک کند تا با هیجانات موجود در زندگی خود احساس رضایت و شادکامی داشته باشد (۳۳). از سوی دیگر، افرادی که به چارچوب‌های اخلاقی پایبند نیستند، به علت بی‌علاقگی به موضوعات اخلاقی، از طریق به‌کارگیری سازوکارهایی مانند توجیه اخلاقی، برچسب‌زدن مدبرانه، مقایسه اعمال زشت خود با اعمال بدتر از آن، فرارکردن از زیر بار مسئولیت، تقسیم مسئولیت، بی‌اعتنایی به پیامدها یا تحریف آنها، غیرانسانی‌کردن و اسناد سرزنش، اعتیاد و وابستگی خود را به شبکه‌های مجازی توجیه می‌کنند.

درنهایت نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که هوش معنوی با اعتیاد به شبکه‌های مجازی ارتباط مستقیم داشت. این نتایج با یافته‌های مطالعات پروین و همکاران (۲۶)، رحمتی (۲۷) و دریکوند و همکاران (۲۸) مبنی بر اینکه بین هوش معنوی و اعتیاد به اینترنت و وابستگی به شبکه‌های مجازی ارتباط وجود دارد همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت افراد با هوش معنوی بالا آگاهی دارند که در موقعیت‌های مختلف چگونه عمل کنند. درواقع هوش معنوی شامل رفتارهای سازگارانه و حل مسئله است و به فرد کمک

محقق اردبیلی اجرا شده است.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

نظارت بر طرح و تدوین پیش‌نویس مقاله: مؤلفان اول، دوم و سوم و جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها: مؤلفان چهارم و پنجم.

References

- Jordan. *International Journal of Social Psychiatry*. 2018;64(6):528-35.
- Cao X, Khan AN, Zaigham GH, Khan NA. The stimulators of social media fatigue among students: Role of moral disengagement. *Journal of Educational Computing Research*. 2019;57(5):1083-107.
  - Penni J. The future of online social networks (OSN): A measurement analysis using social media tools and application. *Telematics and Informatics*. 2017;34(5):498-517.
  - Watson A, Lecki NK, Lebcir M. Does size matter? An exploration of the role of body size on brand image perceptions. *Journal of Product & Brand Management*. 2015.
  - Mäntymäki M, Salo J. Teenagers in social virtual worlds: Continuous use and purchasing behavior in Habbo Hotel. *Computers in Human Behavior*. 2011;27(6):2088-97.
  - Van Den Eijnden RJ, Lemmens JS, Valkenburg PM. The social media disorder scale. *Computers in Human Behavior*. 2016;61:478-87.
  - Wang X, Lei L, Liu D, Hu H. Moderating effects of moral reasoning and gender on the relation between moral disengagement and cyberbullying in adolescents. *Personality and Individual Differences*. 2016;98:244-9.
  - Bandura A, Barbaranelli C, Caprara GV, Pastorelli C. Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of personality and social psychology*. 1996;71(2):364-74.
  - Campaert K, Nocentini A, Menesini E. The efficacy of teachers' responses to incidents of bullying and victimization: The mediational role of moral disengagement for bullying. *Aggressive behavior*. 2017;43(5):483-92.
  - Kokkinos CM, Kipritsi E. Bullying, moral disengagement and empathy: Exploring the links among early adolescents. *Educational Psychology*. 2018;38(4):535-52.
  - Pornari CD, Wood J. Peer and cyber aggression in secondary school students: The role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectancies. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*. 2010;36(2):81-94.
  - Chen L, Ho SS, Lwin MO. A meta-analysis of factors predicting cyberbullying perpetration and victimization: From the social cognitive and media effects approach. *New Media & Society*. 2017;19(8):1194-213.
  - Lazuras L, Brighi A, Barkoukis V, Guarini A, Tsormpatzoudis CY, Genta ML. Moral disengagement and risk prototypes in the context of adolescent cyberbullying: Findings from two countries. *Frontiers in psychology*. 2019;10:1823.
  - Barat Dastjerdi N, Sayadi S. Relationship between using social networks and internet addiction and depression among students. *Journal of Research in Behavioral Sciences* 2013;10(5):332-41. (Full Text in Persian)
  - Akbari M, Zahedfar K, Ayagh Z. Understanding the users' initial trust of social networks. *Journal of Information and Communication Technology*. 2018;8(27):81-94. (Full Text in Persian)
  - Firth J, Torous J, Stubbs B, Firth JA, Steiner GZ, Smith L, et al. The "online brain": how the Internet may be changing our cognition. *World Psychiatry*. 2019;18(2):119-29.
  - Sirola A, Kaakinen M, Savolainen I, Oksanen A. Loneliness and online gambling-community participation of young social media users. *Computers in Human Behavior*. 2019;95:136-45.
  - Liu Q-Q, Zhang D-J, Yang X-J, Zhang C-Y, Fan C-Y, Zhou Z-K. Perceived stress and mobile phone addiction in Chinese adolescents: a moderated mediation model. *Computers in Human Behavior*. 2018;87:247-53.
  - Frost RL, Rickwood DJ. A systematic review of the mental health outcomes associated with Facebook use. *Computers in Human Behavior*. 2017;76:576-600.
  - Aparicio-Martínez P, Ruiz-Rubio M, Perea-Moreno A-J, Martínez-Jiménez MP, Pagliari C, Redel-Macías MD, et al. Gender differences in the addiction to social networks in the Southern Spanish university students. *Telematics and Informatics*. 2020;46:101304.
  - Cohen R, Newton-John T, Slater A. 'Selfie'-objectification: The role of selfies in self-objectification and disordered eating in young women. *Computers in Human Behavior*. 2018;79:68-74.
  - Alzougool B. The impact of motives for Facebook use on Facebook addiction among ordinary users in

22. Bakioğlu F, Çapan BE. Moral disengagement and cyber bullying, a mediator role of emphatic tendency. *International Journal of Technoethics (IJT)*. 2019;10(2):22-34.
23. Farrow J. Spirituality and self-awareness. *Friends Quarterly*. 1984;19(2):213-323.
24. Vaughan F. What is spiritual intelligence? *Journal of humanistic psychology*. 2002;42(2):16-33.
25. King U. *The search for spirituality: Our global quest for a spiritual life*: BlueBridge; 2008.
26. Parvin N, Safdel H, RezaeiSoofi M. Regression analysis Spiritual Intelligence and Internet Addiction Students sport Olympiad competitions vocational universities of the country. *Scientific Journal Of Organizational Behavior Management in Sport Studies*. 2016;3(2):39-47. (Full Text in Persian)
27. Rahmati S. Provide a Model for academic achievement based on Internet addiction, personality traits, social self-efficacy and spiritual intelligence. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ)*. 2019;7(11):169-92. (Full Text in Persian)
28. Drikund Parvin, Poundeh Nejadan Fatemeh, Dourghi Baqer. The Relationship between Spiritual Intelligence and Internet Addiction. *The First National Conference on Educational Sciences and Psychology*; Marvdasht, Andisheh Sazan Mobtekar Javan Company; 2014. (Full Text in Persian)
29. Arsang-Jang S, Khoramirad A, Pourmarzi D, Raisi M. Relationship between spiritual intelligence and ethical decision making in Iranian nurses. *Journal of Humanistic Psychology*. 2020;60(3):330-41. (Full Text in Persian)
30. Noroozi D, Abdi Masumabad S. The role of spiritual intelligence in employees' withdrawal behaviors in physical education organization. *International Journal of Organizational Leadership*. 2015;4:60-71.
31. Turel O, Serenko A. The benefits and dangers of enjoyment with social networking websites. *European Journal of Information Systems*. 2012;21(5):512-28.
32. Ahmadi J, Zeinali A. The impact of social network addiction on academic achievement of Students: the mediating role of sleep quality, academic procrastination, and academic stress. *Research in School and Virtual Learning*. 2018;6(2):21-32. (Full Text in Persian)
33. Pawar DP. A study of spiritual intelligence, depression and anxiety among undergraduate students. *Indian Journal of Health & Wellbeing*. 2018; 9(3):459-63.

